

VRAČANJE SLOVENCEV IZ ARGENTINE

Marina Lukšič-Hacin

COBISS 1.01

UVOD

Pregled raziskav in razprav o migracijah v Sloveniji¹ pokaže, da so bili v znanstvenih in strokovnih krogih do danes trije intenzivnejši valovi tematiziranja povratništva:² konec sedemdesetih let, v devetdesetih letih, po nastanku države Slovenije, in danes, ko se te razprave ponovno obujajo – med drugim tudi zaradi vračanj, do katerih je prišlo zaradi gospodarskih in političnih razmer v Argentini.³ Pri tematiziranju povratništva se govori tudi o dvo- ali večgeneracijskem procesu »povratništva« ali »vračanja«. Če

¹ Z razpravami o povratništvu se srečujemo ves čas, odkar sledimo pojav izseljevanja iz slovenskega etničnega prostora. Razprave o izseljevanju so se pogosto dotikale vprašanj o vzrokih za izseljevanje, smereh izseljevanja, številu izseljencev itd. Pogosto pa so se avtorji spraševali tudi o možnostih vračanja mednarodnih selivcev. Obstoječe (slovenske) migracijske študije kažejo, da je v povojnem času kar neka lj ljudi zapustilo slovensko okolje. Delež povratnikov pa je sorazmerno majhen in pod pričakovanji. Temu moramo dodati dejstvo, da vsa leta ni zaslediti aktivne državne politike, ki bi dejansko spodbujala povratništvo. To velja za vse različice izseljevanja in povratništva, vključno z begom možganov. Analize F. Malijske (1993) in M. Bevčeve (2000) celo kažejo, da se soočamo z novim begom možganov, predvsem pa s potencialno maso za beg možganov, ne pa da bi se približevali razmeram za množično povratništvo. Slovenske študije o povratništvu (izbrane): Bevc (1993), Bevc, Prevolnik-Rupel (2000), Klinar (1976), Klinar (1993b), Mali (1993), Stare (1976), Verlič Christensen (2000) itd.

² Opredelitev pojma povratništvo/remigracija je tesno povezana z razumevanjem pojma migracija/selitev. Ta gibanja so lahko notranja ali mednarodna. Koncept povratništva se izrazito veže na mednarodne migracije in je kot možnost (do katere lahko pride, ni pa nujno) logično nadaljevanje koncepta migracijskega kroga: emigracija – imigracija – remigracija. Ta krog je vezan na gibanje posameznika in ni mišljen večgeneracijsko. Temu P. Klinar dodaja, da so države gostiteljice dominantne pri vodenju takšne (krožne) migracijske politike. Z njo pa soglašajo tudi države izseljevanja, saj si prizadevajo za uveljavljanje alternativ izseljevanju, za različne načine sodelovanja s svojimi izseljenci oz. zdomci, za zaščito tistih kategorij, ki ohranjajo prvotno državljanstvo, za ohranjanje izvorne etnične identitete in nenazadnje tudi za njihovo vrnitev – za povratništvo (Klinar, 1990: 320).

³ Za večino tistih, ki so se vrnili, velja, da so odšli mladi, vrnili pa so se kot upokojenci. Izjema so predvsem povratniki, ki so prišli po konstituiranju Slovenije kot samostojne države – predvsem iz Argentine. V teh primerih velikokrat ne gre za klasično povratništvo, ampak povratništvo prek generacij, oziroma točneje, priseljevanje Slovencev, ki so rojeni v tujini.

upoštevamo samoidentifikacijo ljudi, potem o povratnikih lahko govorimo le pri prvi izseljenski generaciji. Njihovi potomci, rojeni v tujini, se (pri pričujoči raziskavi) sami prepoznavaajo kot priseljenci:

»Povratniki (...) čeprav mi ta izraz ne ustreza, saj nisem nikoli šel iz Slovenije, zato se ne vračam. Nisem povratnik. Sem rojen v Argentini in sem prišel v Slovenijo kot domovino mojih starih staršev.« (E11).

»Mi nismo 'povratnik' – smo Slovenci, ki smo se rodili izven meja države Slovenije – nikdar prej nismo tukaj živeli, zato nismo 'povratniki'!« (E1).

Raziskava o vračanju in reintegraciji Slovencev po povratku iz tujine je bila usmerjena v evidentiranje in proučevanje težav, s katerimi se morajo posamezniki soočiti ob vračanju v Slovenijo. Cilja raziskave sta bila odkriti (sistemske) vzroke teh težav in razdelati predloge za njihovo reševanje ali odpravljanje. Drugo področje, v katero je študija usmerjena, je predstaviti, kako priseljenci percipirajo odnos slovenske države do povratnikov in njihovih potomcev. Namen je bil izdelati predloge za pripravo ustrežnejšega modela reintegracijske politike države Slovenije v odnosu do Slovencev po svetu, ki se vračajo domov, in njihovih potomcev (priseljencev).⁴

Pričujoči prispevek se ukvarja predvsem z analizo situacije pri populaciji Slovencev, ki so se po letu 1990 vrnili v Slovenijo iz Argentine. V ospredju so vprašanja, povezana s predstavljenimi glavnimi cilji in namenom raziskave. To predstavlja rdečo nit pričujočega prispevka in ga deli v problemska področja, ki sledijo samemu procesu preselitve, kot so jo doživeli naši sogovorniki. Tako se bomo v nadaljevanju najprej ukvarjali z analizo razmer ob sami preselitvi, temu pa bodo sledili urejanje dokumentacije, stanovanjska problematika, zaposlovanje, izobraževanje, socialni stiki in kakovost življenja. Na koncu se bomo seznanili z rešitvami, kot jih vidijo naši sogovorniki.

PRISELITEV

Sogovorniki so se iz Argentine priseljevali v dveh valovih. Prvi je bil v devetdesetih letih, drugi val je bil po letu 2000, točneje po tem, ko je v Argentini nastopila gospodarska kriza. V obeh primerih so bile odločitve za selitev povezane s političnimi spremembami v Sloveniji,⁵ le da so v prvem primeru veliko bolj izpostavljene kot čez nekaj let in so jih sogovorniki postavili na prvo mesto. Večina povratnikov je prišla z družinami (med njimi nekaj večjih družin), so pa tudi primeri samskih selitev.

⁴ Natančna predstavitev raziskave je podana v uvodu v pričujoči tematski sklop. Glej Uvodnik v tematski sklop o reintegraciji izseljencev in njihovih potomcev (Jernej Mlekuž).

⁵ Tu je mišljeno konstituiranje Slovenije kot samostojne države.

V analizi smo iz odgovorov lahko razbrali, da so se ljudje vračali iz sledečih razlogov:⁶

1. Osamosvojitvev, slovenstvo, vrnitev domov so izpostavljali Slovenci, ki so se po drugi svetovni vojni, izselili oziroma, kot sami pravijo, bili pregnani iz Slovenije.

»Odločil sem se takoj po osamosvojitvi – vedno sem se počutil Slovenca in se pred tem zaradi osebnih zadev nisem vrnil.« (E2) Ali »Slovenija je postala samostojna in demokratična.« (E33)

2. Slovenstvo, korenine so izpostavljali v tujini rojeni otroci slovenskih staršev. V Slovenijo so se vrnilo otroci, v nekaterih primerih tudi vnuki povojnih izseljencev.

»Sem spadam tudi če sem rojena v Argentini. Ker menim, da lahko nekaj prispevam od bogastva vrednot, ki sem jih prejela.« (E18)

3. Zaposlitev, slovenstvo (osamosvojitvev)

Odločila se je po osamosvojitvi – da se otroci naužijejo slovenstva. Povod je bila samostojnost Slovenije in ponudba možu za zaposlitev (E1)

4. Kriza v Argentini, osamosvojitvev Slovenije

V tej skupini odgovorov so bile politične spremembe v Sloveniji postavljene enakovredno z gospodarsko krizo v Argentini ali pa je bila slednja izpostavljena. Sogovorniki so izpostavljali moment gospodarske krize v Argentini, predvsem pa z njo povezani problem (ne)varnosti zaradi naraščanja kriminalnih dejanj in možnosti, ki so se kazale za prihodnost njihovih otrok.

Vrnili so se: »zaradi življenjske varnosti. Ni prijetno hoditi po cesti in se stalno ozirati nazaj, če je kak neznanec za nami. Ni prijetno biti stalno zaklenjen v stanovanju ali za železno ograjo. Ni prijetno biti stalno v skrbeh, če se bodo otroci vrnili domov ne da bi jim kdo hotel odvzeti nekaj drobiža ali malo boljše obuvalo. V mislih, kot ideal, je bila selitev prisotna še pred poroko, ko ni bilo nobenih možnosti – komunistična država.« (E14)

»Ko sem napisala varnost, sem mislila na manj kriminala. Saj jaz prihajam iz Argentine, kjer je trend ugrabljati ljudi, ubijati za malo denarja, in take 'luštne Zadeve' (...) ekonomska varnost pa mi ne pomeni toliko (...) seveda, morda bom v prihodnosti bolj zaskrbljena za to. O preselitvi v Slovenijo

⁶ Pri odgovorih so sogovorniki lahko navedli več razlogov za vrnitev. Naprošeni so bili, da razloge po lastni presoji razvrstijo od najpomembnejšega proti manj pomembnim.

nisem kaj dosti razmišljala (...), sem se odločila kar na hitro. Morda sem kakšen mesec premislila, in ker nisem imela kaj izgubiti (saj sem mlada in brez obveznosti), sem se kar odločila in prišla.» (E24)

5. Zaposlitev, izpopolnjevanje, napredovanje ali študij

Posamezniki so navajali, da so se jim po osamosvojitvi Slovenije tu pokazale boljše možnosti za zaposlitev, izpopolnjevanje ali napredovanje. V to skupino bi lahko uvrstili tudi mlajše sogovornike, ki so prišli v Slovenijo kot študentje.

Po izjavah predstavnika MŠZŠ je število študentov, potomcev Slovencev po svetu, ki prihajajo študirat v Slovenijo, naraslo. Po številu prihodov na študij v Slovenijo iz različnih držav vse študente lahko razvrstimo v več skupin. Na prvem mestu so sicer tisti, ki prihajajo iz prostora nekdanje SFRJ, njim pa sledijo Slovenci iz Argentine. Pri argentinski populaciji se iz podatkov vidi, da je po gospodarski krizi v Argentini interes za študij v tujini (Sloveniji) močno narasel.⁷

6. Ljubezen, ločitve ali ostali (ne navedeni) osebni razlogi

Med Slovenci po svetu je zelo razvita kulturno-umetniška dejavnost. Nosilci skrbi za ohranjanje kulturne dediščine so največkrat izseljenska društva. Pri svojem delu sodelujejo tudi s Slovenijo in vabijo na obisk, večkrat tudi turnejo, različne kulturne skupine. Iz odgovorov lahko razberemo, da je v posameznih primerih prišlo do ohranjanja novih stikov med ljudmi in tudi do porok.

»Stara sem bila (...) let. Spoznala sva se tako rekoč v Argentini, ker je leta (...) prišel z zborom (...) na turnejo po Argentini. Takrat sem spoznala vse člane tega zbora, ker je bila zborovodkinja moja sestrična in smo zboru stali ob strani za kakršnokoli pomoč. Ko sem (...) prišla drugič na obisk v Slovenijo, sva se pri moji sestrični zo pet srečala in tako sva začela najino pot.« (E28)

7. Ni navedel, ostalo

Nekaj sogovornikov ni bilo pripravljenih spregovoriti o razlogih za prihod v Slovenijo. Zanimiv pa je bil odgovor sogovornika, da je

»vse življenje razmišljal o selitvi v Evropo – prva v vrstnem redu je bila Slovenija« (E25)

Po klasičnem idealno-tipskem modelu, ki temelji na push-pull teoriji o razlogih selitev, bi lahko rekli, da so v prvem valu priseljevanj prevladovali dejavniki privlačenja, v ozadju drugega so bili prisotni dejavniki potiskanja. Omenjeni model razlaga vzroke,

⁷ Magnetogram – 4. vseslovensko srečanje, 1. delovna komisija, področje izobraževanja in šolstva 2004. Srečanje je bilo v Državnem zboru 8. 7. 2004. Več o tem glej v prispevku Jerneja Mlekuža (pričujoči tematski sklop), v razdelku Izobraževalni sistem in op. 11.

selektivnost, smer toka in obseg migracijskih gibanj s pomočjo dejavnikov odbijanja iz starega okolja in dejavnikov privlačenja v novo okolje. V primeru vrnitve izvorna država predstavlja novo okolje in je potrebno upoštevati dejavnike privlačenja, država začasne priselitve pa staro okolje in moramo upoštevati dejavnike potiskanja.⁸

POMOČ PRI SELITVI

Fizična selitev, povezana predvsem s finančnimi in organizacijskimi razsežnostmi, je prva težava, s katero se soočajo ljudje ob vračanju. V primeru selitev posameznikov, ki so samski, so situacije veliko lažje obvladljive kot v primerih družinskih selitev, sploh še, če gre za t. i. mešano zakonsko skupnost. Drugi vsbinski sklop raziskave se je tako nanašal na vprašanja: kdo vam je pri selitvi največ pomagal in kako (finančno, organizacijsko idr.), ali so vam pri selitvi pomagale državne institucije (katere in kako – finančno, organizacijsko) in ali ste pri selitvi bili deležni pomoči društev in drugih organizacij, ki skrbijo za Slovence po svetu? Odgovore lahko strnemo v več skupin:

1. Nihče ni pomagal, vse so izvedli sami. Med njimi nekateri menijo, da je tako povsem razumljivo, drugi pa menijo, da bi bilo prav, da bi bilo s strani države za povratnike boljše poskrbljeno.⁹

2. Večina sogovornikov je odgovorila, da so bili deležni (različne) pomoči. Pogosto se je pomoč nosilcev, ki jih navajamo v nadaljevanju, medsebojno prepletala in dopolnjevala. Pomagali so jim:

A. Starši, družina, sorodniki. Pomoč je bila informacijske, organizacijske ali finančne narave. Pomagali so sorodniki, ki so že živeli v Sloveniji, v določenih primerih sorodniki iz Argentine.

»Stric stanuje v (...) in sem stanoval pri njem ta čas, ko sem opravljal izpite za nostrifikacijo, približno 6 mesecev, in mi ni dovolil nič plačati. To je bilo zelo pomembno, ker sem lahko samo skrbel, da sem uredil vse zadeve glede diplome in službe.« (E30)

⁸ V pull-push modelu so med pomembnejšimi dejavniki potiskanja: ekonomska stagnacija, padec standarda, zmanjšanje nacionalnih virov, nizek osebni dohodek, brezposelnost, politične in ostale diskriminacije. Dejavniki privlačenja so: ekonomska prosperiteta, dvig standarda, višji osebni dohodek, poklicna promocija, ustrezná zaposlitev, izobraževanje. Ti dejavniki vplivajo na izbor med potencialnimi migranti, a le v razmerah, ko pride do selitve zaradi interesa in potreb posameznika.

⁹ Konkretni predlogi sogovornikov so zajeti v sklepni evalvaciji prispevka, ki govori o pomanjkljivostih sistema v Sloveniji in nekaterih alternativah za njegovo dodelavo, spremembo.

Velikokrat je prihajala pomoč z obeh strani. Zanimivi so primeri, ko so se bratje ali sestre priselili kot prvi in so pozneje pomagali sorodnikom pri vračanju. V teh primerih lahko zasledimo nekaj elementov t. i. verižnih migracij.

»Pri odločitvi in selitvi pomagala mama in v Sloveniji pomagal brat organizacijsko in z nasveti« – brat se je priselil nekaj mesecev pred njim. (E23)

B. Posamezni duhovniki

C. Društvo Slovenija v svetu. Pomoč je bila informacijske in organizacijske, v posameznih primerih tudi finančne narave. Kar nekaj je bilo angažiranj pri razreševanju stanovanjske problematike (pomoč pri iskanju stanovanja). Društvo je pomagalo ob sami selitvi in pozneje, v primerih, ko so posamezniki potrebovali pomoč že po ureditvi bivanja – iskanje zaposlitve, učenje slovenskega jezika, urejanje ostale dokumentacije.

Č. Rafaelova družba. Pomoč je bila moralne, informacijske, organizacijske in finančne narave.

»Ja, Rafaelova družba je prvič prinesla od Kanade nekaj denarja za naše tri družine (en mesec nazaj).« (E16)

Ta izjava nas napeljuje na domnevo, da je Rafaelova družba organizirala zbiranje pomoči med Slovenci po svetu z namenom pomagati ljudem, ki so se vračali iz Argentine v Slovenijo. Potrditev domneve najdemo v poročilu o delu Rafaelove družbe, ki pravi: »Pri Rafaelovi družbi v sodelovanju z društvom Slovenija v svetu zbiramo prošnje, obenem pa tudi ponudbe za stanovanja in delovna mesta, zato je že pred nekaj meseci prišlo do ideje, da bi vključili v prostovoljno dejavnost vso slovensko cerkveno strukturo in smo to kar hitro uresničili. Iz vsake škofije je zadolžen po en dekan. On potem najprej animira prek dekanij druge kolege dekane, oni pa župnike do zadnje župnije, kjer je možno kaj storiti. Iščemo predvsem proste zmogljivosti glede na nastanitve za prve mesece po prihodu v domovino (...). Na pomoč so priskočile župnijske Karitas, potem škofijske Karitas in pa tudi Slovenska karitas.« (Rihar, 2002: 19)

D. Karitas. Pomoč je bila finančna in pri iskanju stanovanj.

»Pri selitvi nam je pomagal Karitas – Koper – uredili so nam stanovanje in tudi finančno pomoč.« (E26)

Iz že omenjenega poročila lahko vidimo, da je dejavnost Karitas segala tudi na področje zdravstva in socialnega varstva: »Potem bi omenili še zdravstveno in socialno varnost, ki se bo uradno verjetno precej časa urejalo in zato ljubljanske župnijske

Karitas oskrbujejo ambulanto v Novih Jaršah, ki je namenjena vsem tistim, ki nimajo socialnega varstva. Ta vrata so odprta tudi Slovincem, ki prihajajo in nimajo še urejenega zavarovanja.« (prav tam)

E. Prijatelji. Pomoč je bila organizacijska in finančna. Večkrat se je dopolnjevala s pomočjo sorodnikov ali že prej omenjenih organizacij.

F. Dobri ljudje. Posamezniki so ob sorodnikih navajali pomoč dobrih ljudi, dobrotnikov. Od sogovornikov, ki so govorili o tovrstni pomoči, žal nismo dobili naslovov za nadaljnje stike, zato lahko zgolj ugibamo, da gre v teh primerih za pomoč znancev od sorodnikov, sosedov ali za pridobljeno pomoč iz humanitarnih akcij, ki so jih izvedle Karitas, Rafaelova družba in Slovenija v svetu.

G. Mestna občina Ljubljana. Tu je mišljena pomoč v obliki dodelitve neprofitnega stanovanja ob prijavi na javni razpis.

H. Slovenska izseljenska matica (navedel jo je en sogovornik/sogovornica).

Zelo malo ljudi je dobilo pomoč od državnih služb, institucij. Za tiste, ki so jo, je bila to predvsem denarna pomoč (štipendija ali socialna podpora).¹⁰ Večina je odgovorila, da s strani državnih institucij ali služb ni prejela nikakršne pomoči. Nekateri so zgolj navedli dejstvo, da pomoči niso dobili, in naprej niso razlagali svojega stališča. Drugi so dejstvu, da niso prejeli pomoči, dodali še svoje stališče do tega v smislu, ali osebno mislijo, da bi morala država poskrbeti za povratnike. Tako se odgovori razvrščajo v tri skupine: nihče ni pomagal, nihče ni pomagal in ni dolžan pomagati, nihče ni pomagal, pa bi bilo dobro oziroma bi moral. V zadnji skupini so se odkrila področja, za katera sogovorniki menijo, da v Sloveniji niso zadovoljivo urejena in bi povratniki potrebovali pomoč: organizacijski in finančni vidik same preselitve. Povezan je z organizacijskimi in finančnimi zapleti in težavami. Temu sledijo urejanje dokumentacije in stanovanjske problematike, iskanje dela in področje izobraževanja. Slednje se povezuje s postopki za priznanje v tujini dosežene izobrazbe, s postopki za prekvalifikacijo ali doizobraževanje ter z vključevanjem otrok v slovenski izobraževalni sistem. Izobrazba je neposredno povezana z možnostmi za zaposlitev. Za zaposlitev se kaže odločujoče tudi znanje slovenskega jezika.

* * *

Vsa naštetá področja so v prvi vrsti povezana z dostopnostjo informacij o postopkih, kako se določene zadeve v Sloveniji ureja, kaj vse je potrebno urediti in kje. Odgovori

¹⁰ V odgovorih na zadnja vprašanja nekateri sogovorniki opozarjajo, da je do štípendij zelo težko ali skoraj nemogoče priti. Prav tako opozarjajo na težave pri dodeljevanju socialne pomoči.

kažejo, da so te informacije pri nas težko dostopne oziroma jih je težko najti – nekaj informacij je dostopnih na spletnih straneh, a jih je težko najti in so zelo razpršene. S strani državnih institucij in služb bi morale biti posredovane na javno transparenten način, predvsem pa bi morale biti lažje dostopne in bolj koordinirane, manj razpršene. Te strani bi morale biti vsaj medsebojno povezane in dostopne skozi strani Urada RS za Slovence v zamejstvu in po svetu (tudi po mnenju naših sogovornikov).¹¹

Večina sogovornikov pozna Urad RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, a izpostavlja, da niso bili deležni pomoči ali pa so od Urada dobili določene informacije. Zelo so kritični do odnosa slovenske države do povratnikov in izpostavijo: da Slovenija nima izdelane strategije in normativno-pravno zavezujoče aktivne politike v odnosu do povratnikov, da odnosa do povratnikov sploh ni ali je na ravni ignorance, spregledanja.

UREJENOST DOKUMENTACIJE OB SELITVI

V nadaljevanju nas je zanimalo, ali so imeli sogovorniki ob priselitvi že urejeno vso potrebno dokumentacijo za bivanje v Sloveniji. Sogovornike lahko razdelimo na tiste, ki so imeli urejeno vso dokumentacijo, delno urejeno ter povsem neurejeno in so jo urejali po prihodu v Slovenijo.

V prvi skupini, pri tistih, ki so imeli vse urejeno, nas je zanimalo, kdo jim je pri tem nudil pomoč. Nekaj sogovornikov na to vprašanje ni odgovorilo, ostali pa so dokumentacijo uredili povsem sami ali pa so jim pri tem pomagali sorodniki, prijatelji, društvo Slovenija v svetu.

V drugi skupini, pri delno urejeni dokumentaciji, je šlo za različne primere:

- imeli so urejeno dokumentacijo za prihod v Slovenijo in so v Sloveniji urejali vse ostalo, od pridobitve državljanstva naprej, ali je bila vloga za državljanstvo že vložena v Argentini in postopek še ni bil zaključen. V teh primerih so bili prosilci obravnavani po Zakonu o tujcih in določilih o podeljevanju državljanstva;¹²
- imeli so slovensko državljanstvo in so urejali ostalo (različno) dokumentacijo v Sloveniji: osebno izkaznico, stalno ali začasno bivališče, status družinskih članov, zdravstveno zavarovanje, davčno številko, vozniško dovoljenje, nostrifikacija izobrazbe, urejanje dokumentacije za zaposlitev;
- imeli so urejen večji del dokumentacije in so v Sloveniji urejali dokumentacijo za ostale družinske člane, največkrat za otroke ali partnerje v primeru mešanih zakonov (viza, državljanstvo).

¹¹ Že Urad RS za Slovence v zamejstvu in po svetu ima dve, medsebojno nepovezani, internetni strani: www.gov.si/mzz in www.ok-slovenija.org/slourad.htm. Slednja vsebuje tudi informacije za pomoč pri vračanju v Slovenijo.

¹² Več o tem glej prispevek Jerneja Mlekuža (pričujoči tematski sklop).

V tretji skupini, pri neurejeni dokumentaciji, so ljudje urejali vso dokumentacijo po prihodu v Slovenijo.

Na vprašanje, ali so se srečali s težavami pri urejanju potrebne dokumentacije, so nekateri odgovorili, da ni bilo težav, večina pa se je soočila z njimi. Iz odgovorov smo v analizi naredili nabor težav, s katerimi so se ljudje soočali:

1. Težave pri pridobivanju državljanstva (izseljenci in njihovi potomci)
»Niso mi priznali državljanstva po materini strani, tako da sem dobil (po 10. mesecih) državljanstvo po 13. členu. Po 3 letih je končno ugotovljeno, da je moja mama slovenskega rodu.« (E20)

2. Težave z državljanstvom v mešanih zakonih
Imel je težave »z urejanjem statusa žene, ki ni bila Slovenka. Neracionalne zahteve in slabo razpoloženje uradnikov za uredit vizum itd.« Pri urejanju dokumentov za bivanje »so zadevo reševali, kot če bi (...) prišla sama, ne glede na to, da je poročena s Slovencem.« (E2)

Iz odgovorov lahko zasledimo, da so bile v vseh primerih t. i. mešane zakonske skupnosti prisotne podobne težave pri urejanju statusa za zakonca Ncslovenca. Torej lahko domnevamo, da v Sloveniji postopki za ureditev življenja v mešanih zakonskih skupnostih na izvedbeni ravni še niso najbolj urejeni. Z vstopom Slovenije v EU in s predvidenim svobodnim pretokom delovne sile v EU lahko pričakujemo porast mešanih zakonov in seveda tudi postopkov, povezanih s tem. Kot izpostavljajo sogovorniki, pri nas prihaja do težav že pri urejanju pogojev za življenje v družinah, kjer je eden od partnerjev Slovenec, kje so šele priseljske družine neslovenskega porekla. Z vstopom v EU je Slovenija zavezana dogovorom, ki urejajo migracijsko področje, in pri integracijski politiki je v ospredju ravno pravica do združevanja družin. Le-ta predstavlja enega od razlogov za izdajo dovoljenj za priselitev ostalih družinskih članov priseljencem, ki že delajo in bivajo v državah članicah EU. Postopke, ki dovoljujejo združevanje družin, bomo morali naravnati 'po meri človeka' že zaradi integracijske politike EU, ki smo ji zavezani.

3. Težave z razumevanjem navodil za izvedbo postopkov
»Nekateri strokovni izrazi so mi bili tuji in sistemsko so različni, zato sem moral kar velikokrat na občino, za uredit vse papirje.« (E11)

Iz odgovorov sogovornikov lahko razberemo, da je jezik, ki ga uporabljamo v uradnih dopisih, navodilih itd. za ljudi, ki so dalj časa živeli izven Slovenije ali so se priselili, težko razumljiv. Navodila naj bi bila v pomoč in poenostavitev postopkov – torej bi morali preveriti, ali drži trditev o nerazumljivosti navodil. Če to drži, bi morali navodila napisati v razumljivem jeziku, da bi lahko služila svojemu namenu.

4. Podobno so z jezikom povezane težave s prevodi (argentinskih) dokumentov v slovenščino. Ena od težav so npr. razlike med šolskimi sistemi in s tem težava pri prevajanju stopenj izobrazbe.

5. Sogovorniki izpostavljajo tudi razlike v državnih metodologijah, npr. pri določanju osebnega premoženja, in nesporazume, ki iz tega izhajajo, težave, ko morajo kot državljani Slovenije oddati dohodninske napovedi (npr. pri prošnji za štipendijo ali stanovanje), ki jih zaradi razlik med Slovenijo in Argentino ne morejo izpolniti po pri nas veljavnih kriterijih.

»Slovenija ni naredila dovolj za povratnike – njihovo vključevanje v izobraževalni sistem. Slovenski Argentinci, ki imajo slovensko državljanstvo, so na slabšem pri pridobivanju štipendij kot tuji državljani iz držav bivše Jugoslavije oziroma iz drugega konca sveta. Kje je tukaj logika? (...) Povratniki (...), ki imajo slovensko državljanstvo, imajo iste pravice kot vsak Slovenec, toda ko zaprosimo za štipendijo moramo prikazovati dohodnino staršev. V Argentini je druge vrste ekonomski sistem, ki ne ustreza slovenskemu, tako da dohodnine, kakor zahteva Slovenija, ne moremo prikazati in tako ne moremo priti do štipendij ali drugih subvencij.« (E11)

6. Težave s postopki nostrifikacije

»Letala sem od Poncija do Pilata. (...) Moja nostrifikacija se je zapletla še in še. Ko sem se začela zanimati, kam naj vložim prošnjo za nostrifikacijo, so mi svetovali, da naj grem vprašat na Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Tam so ugotovili, da imam po njihovem VII. stopnjo in naj grem v Ljubljansko univerzo ga. (...). Ona je prevzela prošnjo in po mesecu in pol zopet poslala na Ministrstvo, ker je smatrala, da mi ne bi mogla priznati niti III stopnje. Zopet se javim na ministrstvo in tam so napisali pismo in me napotili v glasbeno akademijo. Na akademiji so mi rekli, da te zadeve ureja ga. (...) na Ljubljanski Univerzi in se zopet napotim k njej. Ga.(...) zelo nejevoljna sprejme mojo prošnjo, pregleda in pravi, da manjka neki dokument. Ko iz Argentine dobim ta dokument, ji ga osebno dostavim in zopet je manjkal drugi dokument, in tako se je vleklo pol leta. Ko končno prinesem vse dokumente (kar bi mi lahko za vse povedali naenkrat in bi imela le en strošek, tako pa sem imela še pa še stroškov), je dejala, da me bodo obvestili. Tako sem čakala še 4 mesece. Končno dobim pošto z Univerze (...).«

Priznali so ji le univerzitetno izobrazbo brez naziva (kaj sem po poklicu). Takoj se je pritožila. Odgovor je bil: *»če vam popravimo moramo še ostalim in tako bomo izgubili ugled, ki ga imamo. Taka je bila moja izkušnja.« (E28)*

7. Težave zaradi neurejenega kraja bivališča pri urejanju statusa bivanja
Državljani RS naj bi v skladu z zakonom in ustavo svobodno prijavljali in od-

javljali prebivališče v Sloveniji brez posebnih dovoljenj. Na prvi pogled razumljiva pravica se zapleta na izvedbeni ravni. Za to, da pridobiš status za začasno ali stalno bivanje oziroma ga v praksi realiziraš, moraš imeti mesto prijave, bivališče – torej moraš biti lastnik nepremičnine ali podnajemnik pri stanodajalcu, ki te je pripravljen uradno prijaviti kot podnajemnika in soglašati s prijavo začasnega bivališča.¹³ Po izjavah sogovornikov se pri slednjem pojavijo težave. Izhod iz stiske je v 'nelegalnih iznajdljivostih' državljanov, ko se prijavijo pri nekom, ki jih je pripravljen prijaviti ne glede na to, kje dejansko bivajo.

»Prijatelji (...) so nam ponudili stalno bivališče in tako smo lahko uredili druge dokumente.« (E23)

Težavam pri urejanju dovoljenja za bivanje so izpostavljeni tudi t. i. izseljenci. To so, v jeziku statističnega popisa¹⁴ pri nas, državljani Slovenije, ki so ob odhodu v tujino odjavili svoje bivališče v Sloveniji ali pa so bili v tujini rojeni državljani in statusa bivanja v Sloveniji pred tem niso imeli.¹⁵

8. Številni sogovorniki izpostavljajo tudi zapletene postopke in slab odnos uradnih oseb do strank.

UREJENOST BIVALIŠČA – STANOVANJE

Analiza odgovorov kaže, da so si ljudje po priselitvi različno uredili stanovanjski problem. Na vprašanje o bivališču smo dobili različne odgovore, ki jih lahko strmemo v naslednje skupine:

1. Živim v lastnem stanovanju ali lastni hiši. Ob priselitvi so bili običajno nekaj let podnajemniki ali so živeli pri sorodnikih, z leti pa so prišli do lastnega stanovanja ali hiše. Nekateri še danes odplačujejo kredit in se jim pozna pri življenjskem standardu, saj nič ne prihranijo ali pa so morali življenjski slog prilagoditi varčevanju zaradi odplačevanja kredita.

2. Smo podnajemniki v stanovanju ali hiši. V to skupino se uvršča večina sogovornikov. Nekateri navajajo, da so podnajemniki pri Karitas, župniščih, pri prijateljih in

¹³ 7. člen Zakona o prijavi prebivališča pravi: »Posameznik ob prijavi stalnega prebivališča in prijavi spremembe naslova stanovanja predloži dokazilo, da ima pravico do prebivanja na naslovu, ki ga prijavlja. Kot dokazilo, da ima posameznik pravico do prebivanja na naslovu, se šteje dokazilo o lastništvu, najemna in podnajemna pogodba ali pisno soglasje lastnika oziroma solastnikov stanovanja oziroma upravljavca nastanitvenega objekta.«

¹⁴ Več o spremembah statističnih definicij glej Bevc, Prevolnik-Rupel 2000: 148.

¹⁵ Teh težav ne zasledimo v državah, kjer osnovni dokumenti, ki dokazujejo državljansko pripadnost, nima jo navedenega točnega kraja bivanja. Le-ta s statusom državljanstva ni neposredno povezan.

ostalnih najemodajalcih. Nekateri so ob priselitvi živeli pri sorodnikih ali prijateljih in so si pozneje poiskali podnajemniška stanovanja. Posamezne družine, ki so bile v začetku v podnajemniškem razmerju, so z leti uspele priti do lastnega stanovanja ali hiše (že omejena skupina 1). Večina je sicer s svojim življenjskim standardom zadovoljna, vendar opozarjajo, da v primeru, da se bo nadaljevala enaka stanovanjska politika, nikakor ne bodo mogli razrešiti stanovanjske situacije in bodo prisiljeni v trajno podnajemništvo. »V Sloveniji bi morali ustanoviti predvsem stanovanjsko politiko, da bi lažje prišli do 'strehe' (...), če se bo nadaljevala enaka stanovanjska politika, bo nemogoče priti do lastnega stanovanja, pa tudi če bi zaslužil zelo nad-povprečno plačo.« (E2)

3. Živim pri sorodnikih. Kar nekaj jih je poudarilo, da še vedno živijo pri sorodnikih. So pa to primeri priselitve po letu 2000.

4. Živim pri prijateljih. Tudi tu gre za priselitve po letu 2000.

5. Neprofitno stanovanje

»Živi v neprofitnem stanovanju MOL.« (V16)

6. Drugo: npr. študentski dom

Pri urejanju stanovanjskega problema (nakup ali najem stanovanja) so se ljudje srečevali z različnimi težavami. Najprej se težave pojavijo pri samem iskanju, sploh v primerih, ko so si skušali urediti stanovanje še pred prihodom v Slovenijo. Brez pomoči prijateljev, dobrotnikov ali sorodnikov to ne bi bilo izvedljivo, pravijo sogovorniki. Tisti, ki so podnajemniško ali lastniško stanovanje iskali po prihodu v Slovenijo, izpostavljajo, da je bila večina prisiljena skleniti podnajemniško razmerje. Cene najema so visoke, možnosti izbora majhne. Le-te se v primeru družin še skrčijo, saj so pri sklepanju podnajemniškega razmerja otroci v Sloveniji pogosto moteči. Lastno stanovanje je za mnoge odrinjeno v prihodnost. Najprej si morajo finančno opomoči zaradi same selitve. Pravijo, da so hiše in stanovanja v Sloveniji zelo draga, pravzaprav predraga. Slednje ne velja le za povratnike, ampak za vse prebivalce Slovenije, predvsem se s tem soočajo mlade družine, povratniki in priseljenci.

»Problemi so nastali pri iskanju stanovanja. Vzeli smo v najem hišo, ampak na tak način, da sem podpisal 'predkupno pogodbo', čeprav sem bil prepričan (tako so mi obljubili), da bom lahko izstopil iz pogodbe brez težav, ker smo se zmenili, da bomo imeli hišo le eno leto. Pred iztekom enega leta so nam grozili s tožbo, če ne kupimo to nepremičnino. Mislim, da bi morali imeti vsi, ki se vračamo, dostop do pravnega nasveta preko vseh organizacij, ki se ukvarjajo s povratniki (Slovenski svetovni kongres, Slovenija v svetu, vaša ustanova). Najbrž obstaja ta možnost in nismo imeli oziroma nimamo informacije o tem.« (E30)

Prav tako so naleteli na težave pri urejanju statusa bivanja. Le-te so povezane z lastništvom stanovanja ali s prijavo in soglasjem stanodajalca. »Najemodajalec nam ni hotel omogočiti začasnega prebivališča.« (E20) V podnajemniškem razmerju je težko legalizirati status začasnega bivanja, še težje pa je pridobiti status stalnega prebivališča.

ISKANJE ZAPOSLOTITVE

Po preselitvi in nastanitvi so si ljudje morali najti zaposlitev. Našli so jo na različne načine in naleteli na različne težave. Nekateri so začeli s svojo dejavnostjo, se samozaposlili. Drugi so našli delo s prijavo na javni razpis, ob pomoči Zavoda za zaposlovanje, preko interneta, s pomočjo prijateljev in drugo (delno zaposleni, honorarno delo, upokojenci, študentje). Kar nekaj jih je navedlo, da niso zaposleni in da še vedno iščejo delo.¹⁶

»Po izobrazbi v Argentini sem magister v odnosih z javnostjo. Diplomato mi je nostrificirala Ljubljanska univerza. Uradno se moja izobrazba glasi univerzitetni diplomirani komunikolog. V Argentini sem bil v obdobju od leta 1994 do leta 2000 direktor dveh hotelov v Bariloche, ki je največje zimsko turistično središče v Južni Ameriki. Kar se tiče iskanja dela v Sloveniji lahko povem, da pošiljam moj življenjepis in večkrat dobim odgovor, da imam previsoko izobrazbo ali ne ustreza k prošnji, pri nekaterih podjetjih, ki me povabijo na razgovor mi povedo, da ne govorim knjižne slovenščine. Pri tem ne vidim nikakršne ovire(...). Da, mislim, da je pri iskanju zaposlitve ovira moje 'povratništvo iz Argentine'. Naj omenim, da je bil dvakrat odgovor 'off the record', da čeprav imam slovensko državljanstvo, bom za njih švedno 'TU-JEC' (...). Sreče mi ne manjka. Manjka mi oseba, ki bi me zaposlila.« (E20)

Obvladanje slovenskega (standardnega) jezika ni edina ovira, ki jo izpostavljajo sogovorniki. Del jih sicer meni, da so pri iskanju dela povratniki enakovredno obravnavani kot ostali iskanci dela v Sloveniji in da imajo enake možnosti za napredovanje. Veliko pa jih izpostavlja različne vidike potencialne diskriminacije pri iskanju dela in napredovanju na delovnem mestu. Tem odnosom so poleg povratnikov izpostavljeni tudi priseljenci.

¹⁶ »Edini 'urad', ki nam je pomagal v Sloveniji, je bil Slovenija v svetu, Karitas Preska, škofijska in sorška. Moja težava je naslednja: ko se prijavim na kak razpis, dobim odgovor, da moja izobrazba ne ustreza njihovim zahtevam. Kako je to možno, če izpolnjujem vse pogoje. Ko se prijavim na delo za nižjo stopnjo izobrazbe, mi pa odgovarjajo, da mi ne dajo delovnega mesta, ker z mojo izobrazbo lahko takoj dobim drugo službo in grem. To se vleče že dve leti. Jaz pa sem prišel v Slovenijo, da bi napredoval, da bi zagotovil prihodnost moji družini in to kar se mi dogaja moje želje preprečuje.« (E20)

»...povratniki (priseljenci?) nimajo enakih možnosti za zaposlitev zaradi pomanjkljivega znanja jezika in predsodkov, ki so s tem povezani. Zaradi neznanja jezika in predsodkov naj bi imeli povratniki tudi ne-enake možnosti za napredovanje.« (E5)

Povratniki kot iskalci dela niso imeli enakih možnosti za zaposlitev kot ostali slovenski iskalci, saj so bili postopki nostrifikacije dolgotrajni in v določenih primerih, ko so bili zaključeni, posamezniki niso dobili priznane specializacije.

»Sem zaposlen v zdravstvenem domu v (...). Sem zdravnik, specialist geriatrije. Ker mi ne priznajo specializacijo, delam kot splošni zdravnik, čeprav moja služba poteka v dveh domovih upokojencev. To se pravi, da delam kot gereontolog, ampak nisem plačan na osnovi tega. Po drugi strani ni priznana moja delovne dobe v Argentini (18 let), kar tudi vpliva na plačo.« (E30)

Prav tako so težave pri priznavanju delovnih izkušenj (odvisno od delodajalca), in dokler ne bosta podpisani Konvencija o socialni varnosti med Republiko Slovenijo in Argentinsko republiko in Administrativni dogovor za izvajanje Konvencije o socialni varnosti med Republiko Slovenijo in Argentinsko republiko, ne bodo imeli priznane delovne dobe.¹⁷ Prav tako k prošnji za zaposlitev ne morejo priložiti priporočil prejšnjih delodajalcev ali pa se ta priporočila ne upošteva.

»V Argentini imam dvanajst let delovne dobe, kjer delovni čas ni smel biti ovira. Delala sem tudi po deset in več ur na dan, samo da je bilo zahtevano delo opravljeno kvalitetno. Pri tem sem si pridobila zelo veliko delovnih izkušenj in navad. Po službi sem opravljala študij na univerzi in se pozno zvečer vračala domov. Pri nastopu službe v Sloveniji sem bila zelo lepo sprejeta in sem še vedno zadovoljna z njo. Čudi me politika slovenske države, da ne uredi potrebnih političnih dogovorov z državo Argentino, kjer živi veliko Slovencev. Veliko teh je prišlo v Slovenijo in tu nadaljevalo svojo življenjsko pot. Zato bi bilo nujno potrebno urediti te zadeve glede našega statusa (delovne dobe) kar bi koristilo nam in tudi državi Sloveniji. Na nek način smo tudi mi ostali 'IZBRISANI', le da se o tem noče ali ne more spregovoriti in urediti. Teh organiziranih pobud je z naše strani, ki smo prišli iz Argentine, že veliko, vendar za enkrat še ni uspeha. Slovenska država se mora zavedati in tudi vedeti, da je bila priznana s strani več držav, med prvimi je bila priznana v Argentini, kjer je bil za nas Slovence to velik dogodek in praznik. Da je Argentina storila to dejanje med prvimi, je predvsem zahvala naši slovenski skupnosti v Argentini. Zato bi človek tudi dobronamerno pričakoval, da bo Slovenija znala vse to ceniti in s tem tudi pomagati vsem nam, ki smo se vrnili v domovino svojih staršev.« (E6)

¹⁷ Več o tem glej prispevek Jerneja Mlekuža (pričujoči tematski sklop).

Nekateri izpostavljajo, da so sicer zaposleni, a delovno mesto ne ustreza njihovi izobrazbi, čeprav so s postopki nostrifikacije v tujini doseženo stopnjo pravno uredili tudi v Sloveniji.

IZOBRAŽEVANJE

Področje izobraževanja smo razčlenili v treh vidikih: postopki za priznanje izven Slovenije dosežene stopnje izobrazbe ali specializacije, potrebe po do-izobraževanju ali specializaciji v Sloveniji in vključevanje otrok v slovenski izobraževalni sistem, kjer se je v odgovorih na ravni univerzitetnega študija dodatno izpostavil problem štipendiranja.¹⁸ Večina sogovornikov ima danes pri nas priznana (v Argentini) doseženo izobrazbeno stopnjo, nekaterim je le delno priznana (npr. jim ni priznana v Argentini dosežena specializacija) in nekaj primerov je, ko jim v Sloveniji nismo priznali dosežene izobrazbe. Pri slednjih eden od sogovornikov navaja, da nima formalnega priznanja, a mu je izobrazbo delodajalec (v privatnem sektorju) priznal. Večina pri tem opozarja na dolgotrajnost nostrifikacijskih postopkov, njihovo zapletenost, na nepopolne informacije, na visoko ceno samega postopka ter višino ostalih stroškov, ki so s postopkom povezani, in na težave pri prevodih originalnih dokumentov v slovenski jezik. V primerih delnega priznanja izobrazbe se kaže, da imajo ljudje težave, ker v Sloveniji nimamo formaliziranega študija na določenih smereh ali posameznih specializacijah.

Omenjene težave so se, podobno kot pri povratnikih iz Argentine, pojavljale pri populaciji študentov, ki so se odločili za študij v tujini mimo utečenih institucionaliziranih poti podiplomskega, pa tudi dodiplomskega študija v Sloveniji. Ob povratku so imeli težave z nostrifikacijo in zaposlitvijo. Lahko domnevamo, da omenjena populacija predstavlja najbolj rizični del pri t. i. populaciji potencialnega bega možganov. Izobraževali so se v tujini in v času študija vzpostavili socialne mreže in komunikacijo z okoljem priselitve, kar jim omogoča lažje zaposlovanje v teh okoljih v primerjavi z ostalimi potencialnimi selivci.

Vsi sogovorniki so izpostavili potrebo po doizobraževanju. Dodatna usposabljanja so povezana z dejstvom, da je zaradi tehnoloških sprememb in hitre dinamike življenja postalo izobraževanje danes vseživljenjski proces. Kar nekaj jih je, ki menijo, da je populacija povratnikov v določenih pogledih specifična in bi potrebovala posebno obravnavo. Pri tem se na prvem mestu izpostavlja potreba po tečajih slovenskega jezika za odrasle in otroke (ali povratnike, največkrat pa priseljence). Nekateri izpostavljajo, da neznanje jezika upočasnjuje vključevanje (integracijo) v slovensko družbo in onemogoča enakopraven položaj pri iskanju zaposlitve. T. i. povratniki so ob odhodu s seboj odnesli jezik iz časa, ko so odhajali, in ta jezik so prenesli tudi na svoje otroke. Večji ko je časovni razkorak med odselitvijo in vrnitvijo, večja je verjetnost, da je

¹⁸ Tu je mišljena že omenjena težava s formalnimi zahtevami za podelitev štipendije in razkoraki v državnih metodologijah pri opredeljevanju npr. osebnega premoženja ali npr. zahteva po dohodninski napovedi, ki ji prosilci (državljeni Slovenije) iz določenih drugih držav ne morejo zadostiti.

jezik, ki ga govorijo, arhaičen.¹⁹ Dodatno jezikovno izpopolnjevanje je potrebno v prvi vrsti zaradi profesionalnih namenov, predvsem pri poklicih, ki so vezani na delo z javnostjo, ali v izobraževalne namene. Še bolj je potreba po jezikovnih tečajih prisotna v mešanih zakonih ali pri državljanih Slovenije, rojenih v tujini, ki so se priselili v Slovenijo (nekateri že s svojimi družinami). Tako jezikovni tečaji kot ostala strokovna izpopolnjevanja ali študij ob delu, so po mnenju sogovornikov za večino predraga in zato težko dostopna.

Prav letošnje poletje je bil v Državnem zboru sprejet zakon, ki »ureja postopek in merila ter določa organe za priznavanje ter vrednotenje tujega in vrednotenje slovenskega izobraževanja, uporabo v tujini pridobljenega naziva poklicne in strokovne izobrazbe ter uporabo v tujini pridobljenega strokovnega oziroma znanstvenega naslova.«²⁰ Zakon v 5. členu predvideva, da se na Ministrstvu za šolstvo, znanost in šport organizira informacijski center, »ki v okviru Republike Slovenije in v mednarodnih okvirih opravlja naloge informacijske točke (...)« (prav tam) Zakon predvideva hitrejšo in bolj urejene postopke za priznavanje in vrednotenje izobraževanja. Pomembna novost je, da so postopki omejeni na dva meseca. Prav tako se postopki prilagajajo namenu postopka nostrifikacije – postopke priznanja za namen zaposlovanja se začne z vlogo neposredno na ministrstvu, za namene nadaljevanja izobraževanja pa na tisti izobraževalni instituciji, kjer naj bi nadaljevanje potekalo.

SOCIALNI STIKI IN KAKOVOST ŽIVLJENJA

Večina sogovornikov je imela v Sloveniji znance, prijatelje ali sorodnike že pred priselitvijo. Ocenjujejo, da jih je po prihodu okolje dobro sprejelo. Kot povratniki niso imeli težav, čeprav posamezniki izpostavljajo, da so se včasih znašli v situaciji, ko so prikrili svoje povratništvo ali so imeli zaradi tega težave. Prav tako nekateri opozarjajo na težave otrok v šoli, vrtcu ali okolici. Večina jih odgovarja, da so s trenutno življenjsko situacijo in standardom relativno zadovoljni. V nadaljevanju eni pravijo, da se od priselitve ni nič spremenilo in da v obstoječih razmerah ne pridejo do prihrankov, ki bi omogočili dvig življenjskega standarda. Med njimi je nekaj takih, ki so si kupili hišo ali stanovanje in odplačujejo kredit, večina pa je podnajemnikov, ki težko pridejo do prihrankov za morebitno rešitev stanovanjskega vprašanja v prihodnosti. S svojimi dohodki si zagotavljajo 'normalno' življenje. Od teh se razlikujejo posamezniki, ki ocenjujejo, da dobro živijo in lahko tudi nekaj prihranijo.

Po priselitvi so sogovorniki ohranili stike s prijatelji ali znanci, ki so se, podobno kot oni, priselili v Slovenijo. Prav tako so si po priselitvi v populaciji Slovencev, ki so se vrnili iz Argentine, našli nove znance ali prijatelje. Danes se še vedno dobivajo, vzdržujejo stike in si medsebojno pomagajo.

¹⁹ Več o arhaičnosti jezika, kulture v Lukšič-Hacin 1995.

²⁰ Zakon o priznavanju in vrednotenju izobraževanja (ZPVI), Uradni list RS, 2004.

»Nekatere povratnike poznam iz Buenos Airesa že več let in nas veže prijateljstvo. Z njimi se srečujem bolj pogosto. Z ostalimi, čeprav jih poznam skoraj vse, se srečujemo občasno, bolj redko (...). Srečanja s prijatelji so vedno pomembna, posebno ker moja žena ne govori slovensko in izkorišča take priložnosti, da se naklepeta.« (E30)

Aktivno druženje Slovencev, ki so se vrnili iz Argentine, delno spominja na delovanje izseljenskih društev, ki so jih ustanovili Slovenci po svetu v različnih državah po zahodni Evropi ali v obeh Amerikah in Avstraliji. Preseneča dejstvo, da se ljudje, ki se vrnejo v Slovenijo – domovino – znajdejo v situaciji, ko začutijo potrebo po druženju s 'podobnimi' glede na selitev. Že samo to dejstvo kaže, da se na ravni vsakdanjega življenja pojavlja nek skupni imenovalec, potreba, težave, ki so tako intenzivne, da homogenizirajo skupino ljudi in jih motivirajo k ustanovitvi društva. Vsekakor so ti dejavniki različni in bi bile potrebne dodatne analize za njihovo popolno razumevanje. Kljub temu pa lahko sklenemo, da se v določenih vidikih ta skupina ljudi počuti različna od ostale populacije državljanov. Omenjena potreba po druženju ni prisotna le pri starejši generaciji, ampak tudi pri mladih, kjer se večina samoidentificira s priseljenstvom in ne s povratništvom.

»Ja, imam stike in zelo pogosto. Mladi se dobivamo vsak konec tedna in se družimo (...) poleti pa se dobivamo (...), kjer imamo piknike in se srečujemo ob nogometu. Enkrat mesečno imamo argentinsko mašo, kjer pride kar lepo število povratnikov. Stiki so pomembni, saj si med seboj pomagamo. Vemo, kako je eden, kako je drug, s kakšnimi problemi se srečujejo, si pomagamo med seboj, saj ima večina iste začetniškeprobleme in vemo, kako je najbolje da se rešijo.« (E11)

REŠITVE, KOT JIH PREDLAGAJO 'POVRATNIKI'

V svojih predlogih rešitev in sprememb sogovorniki izhajajo iz prepričanja, v katerega občasno dvomijo, da je država Slovenija (njeni uradni predstavniki) zainteresirana za vračanje svojih državljanov in njihovih potomcev. Iz lastnih izkušenj predlagajo, da bi bilo potrebno še marsikaj postoriti za normalizacijo postopkov, ki so vezani z vračanjem ali celo s priseljevanjem v Slovenijo. V tujini pogrešajo informacije o (celotnem) pravno-političnem sistemu v Sloveniji. Pri urejanju selitve v Slovenijo pa pogrešajo svetovanje in pomoč pri postopkih za urejanje potrebnih dokumentov in statusov (državljanstvo za družinske člane, osebna izkaznica, status za stalno ali začasno bivanje, zdravstveno zavarovanje, davčna številka, vozniško dovoljenje, nostrifikacija v tujini pridobljene izobrazbe in specializacije, zaposlitev, delovna doba, otroški dodatek, socialna pomoč v primeru nezaposlenosti itd). Pri tem so potrebne začetne informacije o postopkih, pozneje pa tudi nasveti pri izpolnjevanju obrazcev in dopolnjevanju vlog

z zahtevanimi dokumenti. Dokumente je velikokrat potrebno prevesti iz tujih jezikov v slovenščino in pri prevodih prihaja do zadreg, kjer bi bila potrebna pravna pomoč za ustrezne prevode.

Menijo, da bi prve informacije, svetovanje in podporo morali dobiti že na ambasadi v Argentini (oz. po državah, kjer živijo Slovenci). Pravijo, da v Argentini ni na razpolago dovolj informacij za tiste, ki se zanimajo za Slovenijo. Poleg ambasade naj bi za informiranje poskrbela Zedinjena Slovenija:

»... toda večina Slovencev ne živi v okolici ambasade, zato menim, da bi bilo bolj koristno take vrste informacij širiti preko 'Zedinjene Slovenije' (to je krovna organizacija za Slovence v Argentini) poleg nje pa krajevni domovi, kjer se dobiva večina Slovencev ob raznih priložnostih...« (E11)

Informacije bi lahko nudila društva za Slovence po svetu, ki delujejo v Sloveniji: podatki o naslovih, telefonskih številkah, urnikih, načinih urejanja dokumentacije. Dobrodošla bi bila brošura z jasnimi navodili o postopkih in zahtevani dokumentaciji, ki bi bila na voljo v knjižni in internetni obliki. Prav tako bi bilo potrebno zaposliti svetovalce na uradih, ki pokrivajo priseljenko področje, ali za to primerno usposobiti posameznike, ki bi delovali kot svetovalci. Slednje je odvisno od stopnje (de)centralizacije systemske ureditve obravnavanega področja na relaciji delitve pristojnosti med državo in občinami (v bodoče tudi regijami). Številni izpostavljajo nekorekten in nestrpen odnos uradnikov do strank, kar bi bilo potrebno spremeniti. Poleg informacij bi bilo potrebno urediti konkretno pravno svetovanje za primere zapletov pri postopkih urejanja dokumentacije. V povezavi s postopki za podeljevanje državljanstva sogovorniki izpostavljajo: težave pri pridobivanju državljanstva za Slovence, rojene v tujini, ko je eden od staršev rojen izven meja Republike Slovenije; starostna meja za pridobitev državljanstva, ko je eden od staršev Slovenec, diskriminira, ustvarja neenakost pred zakonom, saj iz iste družine eni bratje lahko pridobijo državljanstvo, drugi (starejši) pa ne; status Slovencev brez državljanstva, še vedno ni urejen z zakonom.

Zbiranju začetnih informacij sledi konkretna selitev, soočanje z njenimi organizacijskimi in finančnimi vidiki. V primeru selitve cele družine so postopki še bolj zapleteni in sogovorniki izpostavljajo potrebo po pomoči. Pri organizaciji selitve pogrešajo informacijsko pomoč, pri finančni plati pa predlagajo razmislek o možnostih za ugodnejše namenske (dolgoročne) kredite. Le-ti naj bi pokrivali potrebe selitve kot tudi pomoč pri nakupu bivališča. Samo bivališče je nujno tudi za uveljavljanje (ustavne) pravice do statusa trajnega ali začasnega bivanja. Podnajemniki imajo, kot smo videli, največkrat težave zaradi nesoglasja stanodajalcev. Za reševanje začetnih težav sogovorniki predlagajo, da bi država nudila možnost začasnega (lahko časovno omejenega) bivališča, podnajemništva ali prehodnega doma.

»Finančna pomoč bi lahko bila v obliki kreditov brez interesov na 10 let ali kaj podobnega, saj se je že dokazalo, da so Slovenci v Argentini z malo

pomoči vsi napredovali. In tisti, ki prihajajo, bi tudi lahko napredovali, če bi se jim pomagalo in se jim dalo to možnost. Druga pomoč bi bila v obliki stanovanj. Urad, ki skrbi za izseljence in njihove potomce, bi moral zagotoviti najmanj 2 stanovanja na leto za take primere, ki bi jih dali v najem, tako kot dajo tem, ki nimajo socialne podpore (zelo ugodna najemnina). Večina argentinskih družin ima številne družine in s selitvijo imajo problem, saj se nimajo (ob prihodu) kje nastaniti, nimajo še zaposlitve in to so najpomembnejši razlogi, da se ne vračajo v Slovenijo in ostajajo v Argentini.» (El 1)

Vzporedno z urejanjem bivališča je potrebno najti zaposlitev in poskrbeti za priznanje v tujini pridobljene izobrazbe, specializacije. Težave na tem področju smo že omenjali in sogovorniki izpostavljajo potrebo po pomoči pri samih postopkih priznavanja izobrazbe²¹ in pri iskanju izobrazbi primerne zaposlitve. Pri tem vsi izpostavljajo potrebe po brezplačnih ali sofinanciranih tečajih za izpopolnjevanje znanja slovenskega jezika. Zaposlitev je povezana s pričakovanji sogovornikov, da bo končno zaključen postopek bilateralnih dogovorov z Argentino in bo zakon stopil v veljavo ter omogočil priznanje delovne dobe, opravljene v Argentini, za pridobitev ustrezne plače ali upokožitev.

Nezaposleni izpostavljajo potrebo po ureditvi posredovanja informacij o pravicah do socialne pomoči, zavarovanja in otroških dodatkov. Za slednjega lahko glede na obstoječo zakonodajo zaprosijo vse družine. Pridobitev socialne pomoči je seveda odvisna od tega, ali prosilec zadovoljuje zakonske kriterije za njeno podelitev.

Sogovorniki na koncu ugotavljajo, da Slovenija nima nikakršne politike do povratnikov. Vse se odvija stihijsko. Razlog za to vidi jo tudi v (nesamostojnem) položaju, ki ga ima znotraj državne institucionalne strukture Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu.

»Na Uradu za Slovence v zamejstvu in po svetu prepogosto menjajo ljudi na vodilnih mestih in tako nihče od njih, tudi če bi hotel, ne more imeti pregleda nad problematiko in torej tudi ne možnosti, da bi načrte izpeljal. Bojim se, da slovenska vlada trenutno nima ravno prehudega interesa, da bi se začela ukvarjati z rojaki po svetu. Pravijo, da vsak peti Slovenec živi v tujini, a tudi ko bi živel vsak deseti, ne vem ali si lahko dvomilijonska država, in to sredi Evrope, kaj takega privošči.«

Glede reorganizacije dela institucij, ki se ukvarjajo s Slovenci po svetu, pravi (oz. v tekstu poudari):

»Vsekakor: ob trenutni politični konstelaciji sil si vsaj jaz ne bi delal iluzij.«

²¹ Upajmo, da bo nov zakon skrajšal in poenostavil postopke za priznanje v tujini pridobljene izobrazbe za namene zaposlovanja.

... »Marsikaj se res premika, v pripravi je prej omenjeni zakon, pa vendar imaš občutek, da nekdo pomaga dami z avtobusa samo zato, ker vidi, da so ga ljudje s pločnika začeli opazovati... Verjamem, da je v teh zadnjih letih tudi kakšen levi politik skušal – recimo – premakniti z mesta vprašanje pomoči vračajočim se v domovino. Toda rezultat? Pomislite samo, kako so sosedne države – še posebej Italija – ravnale ob težavah svojih rojakov zaradi ekonomske krize v Argentini in kako mi.« (E17)

SKLEP

Kako naj bi po mnenju sogovornikov država sistemsko urejala področje povratništva? Sogovorniki seveda zagovarjajo aktivno državno politiko. Ta politika pa v prvi vrsti predpostavlja, da se politiki javno izjasnijo in odločijo, da je vračanje Slovencev, ki živijo po svetu, v interesu same države. Pri tem se pričakuje utemeljeno stališče, zakaj je vračanje državljanov domov ali preprečevanje intenzivnega izseljevanja (npr. beg možganov) v interesu te države. Šele takšna stališča bi omogočila oblikovanje aktivne politike in sistemske prilagoditve.

Že leta 2002 v načrtih za urejanje priseljenjske problematike zasledimo: »Ustanoviti informacijsko – imigracijsko pisarno za rojake iz tujine, ki bi usklajevala informacije in dejavnosti na področju vračanja in priseljevanja Slovencev iz tujine. Osnovati vprašalnik, na osnovi katerega bi informacijska pisarna lahko vodila evidenco, posredovala potrebne informacije ter koordinirala komunikacijo med zainteresiranimi in pristojnimi institucijami. Ustanoviti humanitarni fond za pomoč socialno ogroženim v državah, kjer vlada huda kriza, ali v skrajnih primerih tudi ogroženim po preselitvi v Slovenijo. Vsa ministrstva, ki s svojo dejavnostjo segajo na 'povratniško področje', naj imenujejo kontaktne osebe za operativno sodelovanje z informacijsko pisarno (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Ministrstvo za finance, Ministrstvo za okolje in prostor, Ministrstvo za zdravje, Ministrstvo za obrambo, Ministrstvo za notranje zadeve, Urad vlade RS za informiranje, Urad RS za priseljevanje in begunce, Stanovanjski sklad RS, Zavod za zaposlovanje).« (Žigon 2002: 17–18). Do danes ti načrti še niso bili izpeljani, so pa vsekakor dobro zastavljeni in bi odpravili kar nekaj težav, o katerih smo v analizi govorili. Opisani ukrepi predstavljajo prvi korak k sistemskemu urejanju obravnavanega področja. Njegovo nadgradnjo, korak naprej, pa bi predstavljala sistemska (državna) koordinacija celotne dejavnosti, ki je povezana z migracijami (izseljenstvom oziroma Slovenci po svetu, priseljenstvom in povratništvom) in jo izvajajo ali financirajo različna ministrstva države Slovenije, pri čemer danes (in včera) 'levica ne ve, kaj dela desnica'.

LITERATURA

- Administrativni dogovor za izvajanje konvencije o socialni varnosti med Republiko Slovenijo in Argentinsko republiko – delovni material, Arhiv Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU.
- Bevc, Milena (1993). Emigracije, remigracije, beg možganov – primer Slovenije. *Teorija in praksa*, 7–8, str. 686–698.
- Bevc, Milena; Milena Prevolnik-Rupel (2000). Meddržavne selitve prebivalcev Slovenije ter obseg emigrantov in tujcev v Sloveniji – devetdeseta leta. *Dve domovini/Two Homelands*, 11–12, str. 147–174.
- Castles, Stephen; Mark J. Miller (1993). *The age of migration*. London: MacMillan.
- Klinar, Peter (1976). *Mednarodne migracije*. Obzorja, Maribor.
- Klinar, Peter (1985). *Mednarodne migracije v kriznih razmerah*. Obzorja, Maribor.
- Klinar, Peter (1990). Zamisli o sodelovanju med Slovenci in njihovimi potomci v matici in v tujini. *Dve domovini/Two Homelands*, Ljubljana, št. 1–2, str. 319–341.
- Klinar, Peter (1993a). Kontinuiteta prisilnih migracij. *Teorija in praksa*, 7–8, str. 615–624.
- Klinar, Peter (1993b). Osnove migracijske politike. *Teorija in praksa*, 7–8, str. 646.
- Kocmur, Boštjan (2002). Okrogla miza Repatriacija Slovencev v matično domovino. *10 obletnica Izseljenskega društva Slovenija v svetu. Gradimo na vrednotah 1992–2002*, str. 9–12.
- Konvencija o socialni varnosti med Republiko Slovenijo in Argentinsko republiko – delovni material, Arhiv Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU.
- Lukšič-Hacin, Marina (2002). Povratniki kot del migracijskega kroga. *Dve domovini / Two Homelands*, 15, 179 – 193.
- Mali, Franc (1993). Remigracija znanstvenikov. *Teorija in praksa*. 7–8, str. 656–659.
- Ravter, Nada (2003). »Vrnitev domov«, *Rodna Gruda*, 3, 6–7.
- Rihar Janez (2002). Okrogla miza Repatriacija Slovencev v matično domovino. *10 obletnica Izseljenskega društva Slovenija v svetu. Gradimo na vrednotah 1992–2002*, str. 18–20.
- Stare, Franci (1974). Zaposlovanje in vračanje iz tujine. Slovenski izseljenski koledar '75. Ljubljana; Slovenska izseljenska matica, str. 83–86.
- Stare, Franci (1976). Vračanje iz tujine. Slovenski izseljenski koledar '77. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, str. 60–63.
- Verlič Christensen, Barbara (2000). Migracijska politika Evropske skupnosti in Slovenija. *Teorija in praksa*, 6, str. 1117–1131.
- Zakon o priznavanju in vrednotenju izobraževanja (ZPVI). Uradni list Republike Slovenije, št. 73, 5. 7. 2004
- Žigon Zvone (2002). Okrogla miza Repatriacija Slovencev v matično domovino. *10 obletnica Izseljenskega društva Slovenija v svetu. Gradimo na vrednotah 1992–2002*, str. 14–18.

SUMMARY

THE RETURNING OF SLOVENES FROM ARGENTINA

Marina Lukšič Hacin

The present contribution deals above all with analysing the situation within the population of Slovenes who after the year 1990 returned to Slovenia from Argentina. In the forefront are questions connected with principal goals and purpose of the research on returning and reintegration of Slovenes after their return from abroad. The research was focused on identifying and studying difficulties that individuals confront with when returning to Slovenia. The aims of the research were to detect (system) causes of those difficulties and to classify suggestions for solving or annulling them. Another field the research was focused on was a presentation of the immigrants' perception of the attitude of the Slovene state towards returnees and their descendants. The intention was to elaborate suggestions for preparing an appropriate model of reintegration policy of the state of Slovenia in relation to Slovenes across the world who are returning home, and their descendants (immigrants).

The goals of the research present a red thread of the contribution, which is divided into problem fields that follow the very process of transmigration as experienced by our collocutors. Thus, we first meet with an analysis of circumstances during the move; follow other fields as arranging documentation, residential problematic, employment, education, social contacts and quality of life. In the end, the contribution acquaints us with solutions as seen by our collocutors. The contribution concludes with a final statement that for conducting active policy in the field of returnship it is in the first place necessary politicians publicly declare and decide the returning of Slovenes from abroad is in the interest of the state. A grounded standpoint is expected on why the returning of citizens home or obviating intensive emigration (for example brain drain) is in the interest of this state. Only such positions would enable the formation of active policy and system adjustment.